

суспільства. К.: Вид-во "Інститут трансформації суспільства", 2007. 336 с.

8. Проблеми регіональної безпеки : чи можлива спільна позиція? *Економіст*. 2010. №4. С. 55–59.
9. Україна-НАТО в запитаннях і відповідях. Ч., 2006. 56 с.
10. Цифра Ю. Вплив диспропорції військових витрат членів НАТО на майбутнє альянсу. *Віче*. 2008. №3. С. 32–33.
11. Чаповська Л. Вступатимуть в НАТО не військові, а суспільство в цілому. *Політика і час*. 2004. №6. С. 23–29.
12. Чурилов М. На перетині шляхів. *Політика і час*. 2006. №9. С. 32–35.
13. Шабельник Н. Міжнародні організації. НАТО. *Географія*. 2014. №17-18. С. 60–63.

* * *

Коротка Анжела Вячеславівна,

магістр історії (Полтава, Україна);

Бабенко Людмила Леонідівна,

докторка історичних наук, професорка, завідувачка кафедри історії України
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
(Полтава, Україна)

Форми співпраці України і країн-членів НАТО у сфері медичної реабілітації військовослужбовців

Російсько-український конфлікт та відмова від позаблокового статусу сприяли поглибленню політичного діалогу між Україною та Північноатлантичного Альянсу. Пріоритетним завданням для України є досягнення повної сумісності сектору безпеки й оборони з відповідними структурами держав-членів НАТО. Актуальність предмету дослідження впливає з тих реальних історичних умов, у яких опинилася наша держава наприкінці 2013 – на початку 2014 рр. З одного боку вона прагне досягти найвищих стандартів своїх збройних сил, а з іншого – об'єктивно не може обійтися без допомоги та підтримки країн НАТО, передусім у галузі збереження життя і здоров'я українських військових, які отримали фізичні і психологічні травми у ході російсько-української війни.

Метою цього дослідження є з'ясування форм і сутності співпраці та допомоги, що надається в останні роки українським

фронтовикам російсько-української війни у сфері медичної реабілітації.

Завданнями дослідження є розкриття основоположних документів міжнародної та міждержавної співпраці у зазначеній сфері; характеристика напрямів і форм надання допомоги в реабілітації та лікуванні поранених бійців Збройних сил України (ЗСУ); визначення головних партнерів і донорів удосконалення медичної допомоги як всередині України, так і за її межами; оцінка ефективності і значення реалізації векторів співпраці України і структур НАТО у сфері медичної реабілітації українських військовослужбовців.

Джерела та історіографія порушеної проблеми мають свою специфіку. Можна говорити про масив джерел офіційного характеру: це державні документи – договори, угоди, рішення Верховної ради України, урядові постанови, документи країн Альянсу, що регулюють діяльність структур НАТО у сфері співпраці з Україною. Вони викладені у друкованих та електронних ЗМІ, в Інтернет-ресурсах тощо. Історіографія цієї теми ще не набула систематизованого вигляду. Здебільшого це публікації у пресі, збірниках статей і матеріалів, коментарі політичних експертів. спеціальні доповіді аналітиків для органів влади. Виявлені мною публікації наведені у списку джерел і літератури.

Основоположними документами, що продовжують визначати відносини між Україною та НАТО на сучасному етапі, є Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору від 9 липня 1997 року та Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство від 21 серпня 2009 року. Доленосним рішенням в умовах протистояння російській агресії стало рішення Верховної Ради України від 23 грудня 2014 року про відмову України від позаблокового статусу, який виявився неефективним у контексті забезпечення держави від зовнішньої агресії та тиску [1]. 26 лютого 2016 року Президент України П.Порошенко підписав Закон «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус Представництва НАТО в Україні», відповідно до якого Центр інформації та документації НАТО об'єднався з Офісом зв'язку НАТО в єдину дипломатичну установу. Це був перший подібний випадок в історії НАТО [1].

В обстановці військової інтервенції, політичного та економічного тиску з боку РФ, тимчасової окупації Криму та «гібридної» війни проти України на Донбасі, інтенсивні політичні контакти між Україною та Альянсом став передумовою для отримання матеріально-технічної підтримки для посилення її обороноздатності та спроможності захистити себе. Ця допомога надавалася на виконання рішень Уелльського саміту НАТО (вересень 2014 року) для задоволення термінових потреб України, а також у стратегічному плані. Всього союзниками було надано матеріально-технічних засобів на суму близько 100 млн. доларів США [3].

Наприкінці квітня 2016 року, вперше в історії нашої держави, у складі Уряду України було призначено Віце-прем'єр-міністра з європейської та євроатлантичної інтеграції Іванну Климпуш-Цинцадзе. Після цього призначення відбулося певне оновлення підходів до процесу інтеграції в НАТО. Зокрема, прийнято рішення відновити роботу Комісії з питань координації співробітництва з НАТО на чолі з вищезгаданим Віце-прем'єр-міністром. Тобто можна стверджувати про створення правових підвалин євроатлантичної інтеграції України – не декларативних, а реальних.

Зараз в українському суспільстві існує чимало стереотипів щодо НАТО. Навіть подолання інформаційних бар'єрів не завжди дозволяє донести до людей повну інформацію. Один з них полягає в тому, що співпраця з Альянсом обмежується лише військовою сферою. Це абсолютно не так. Адже в НАТО підходять до співпраці із своїми партнерами комплексно. Наша держава бере участь у багатьох програмах, у першу чергу – це програми медичної реабілітації, якими займається NSPA (Агенція НАТО з підтримки та постачання). За фінансування відповідного Трастового фонду НАТО надаються послуги з медичної реабілітації ветеранів.

Варто згадати, що політику Трастового фонду було започатковано у вересні 2000 р. з метою допомоги країнам-партнерам у безпечному знищенні накопичених у світі протипіхотних мін. Відтоді проекти ініціюються країнами-членами НАТО або країнами-партнерами та фінансуються на добровільній основі. Альянс не визначає, які саме прохання про допомогу будуть перетворені у конкретні проекти. Країни-члени визначають у індивідуальному порядку, які пропозиції вони мають бажання підтримати та розвивати у подальшому [2]. Проекти Трастового

фонду дотримуються найвищих стандартів у питаннях охорони навколишнього середовища, здоров'я та безпеки, беручи до уваги законодавство Європейського союзу та національне законодавство.

Зазначимо, що наразі Трастовий фонд НАТО з фізичної реабілітації (лікування, протезування) військовослужбовців, поранених в антитерористичній операції, діє в Україні та спрямований на надання пораненим українським військовослужбовцям медичної допомоги і реабілітації, а також на забезпечення місцевих медичних центрів належними засобами надання відповідних реабілітаційних послуг. Відповідно до наявності коштів підтримка може надаватися у вигляді прямої медичної допомоги, фізіотерапевтичного та психологічного супроводу пацієнтів, будівництва, відновлення, ремонту та оснащення медичних закладів України, а також підвищення кваліфікації медичного персоналу за відповідною спеціалізацією. Можна констатувати, що з усіх перелічених напрямків допомога Україні є вкрай важливою і необхідною.

Фредерік Пежо, керівник проєктів Трастових фондів НАТО, на зустрічі з віце-прем'єром України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Іванною Климпуш-Цинцадзе заявив, що країни НАТО збільшують внески до низки трастових фондів задля підтримки України. Зокрема, як інформує Урядовий портал, ініціативи стосуються захоронення радіоактивних відходів та медичної реабілітації військовослужбовців, поранених в АТО. «НАТО й надалі підтримуватиме Україну на шляху до євроатлантичної інтеграції, збільшуючи фінансові внески до цільових фондів», – наголосив Пежо. Він додав, що роботу Трастового фонду з медичної реабілітації військовослужбовців буде продовжено до 2021 року [4].

І.Климпуш-Цинцадзе подякувала за послідовність та стійку позицію НАТО, наголосивши, що попри політичну турбулентність і зміну керівництва держави, курс на євроатлантичну інтеграцію залишається незмінним. «Уряд докладе всіх зусиль задля продовження курсу України для набуття членства в Альянсі. Працюємо далі над визначеними напрямками», – зазначила віце-прем'єр. Вона також поінформувала представника НАТО про ухвалення указу Президента України «Питання європейської та євроатлантичної інтеграції», який визначив завдання та обов'язки

державних органів влади стосовно реалізації стратегічного курсу на вступ до ЄС та НАТО [4].

Цільовий фонд медичної реабілітації Україна – НАТО виокремив низку важливих моментів на шляху надання підтримки пораненим українським військовослужбовцям. Так, наприклад, за кошти Трастового фонду НАТО було закуплено та встановлено першу ерготерапевтичну кухню та облаштовано спеціальну військову майстерню у Львівському військовому госпіталі. У Медичному центрі Національної гвардії «Нові Санжари», що на Полтавщині, закуплено та встановлено реабілітаційне обладнання. Також у березні 2017 року в Харкові відкрили реабілітаційний центр для поранених військовослужбовців, в якому медична реабілітація оплачується з одного з фондів НАТО [5]. Науково-дослідний інститут протезування, протезоконструювання та відновлення працездатності у Харкові з початком війни перебудував свою роботу і визначив пріоритетом своєї діяльності саме реабілітацію поранених військовослужбовців. І в перебудові цієї діяльності велику допомогу надав саме Трастовий фонд НАТО – завдяки цій підтримці інститут запровадив нові методики протезування та реабілітації. Але разом із тим, звичайно, і наша держава усвідомлює важливість цього закладу та спрямовує значне фінансування для забезпечення його засобами реабілітації. Крім того за участі Фонду та за підтримки Уряду Японії, безпосередньо грантовій допомозі у рамках проекту «Кусаноне» в цьому інституті встановлено модульний реабілітаційний басейн.

За допомогою Альянсу в Україні запроваджується досвід Великобританії та Канади щодо психологічної реабілітації військовослужбовців. Цим опікується Трастовий фонд НАТО зі створення системи зміни військової кар'єри на професійну цивільну. Уже два роки проводяться модулі по родинній реабілітації учасників АТО та їхніх сімей і реалізуються спеціальні програми з подолання стресу серед ветеранів. При цьому використовується найкращий досвід наших західних партнерів [9].

З 2017 року за допомогою структур НАТО реалізується пілотний проект «Національна лінія психологічної підтримки ветеранів, їхніх сімей». Програмою враховано комплекс заходів, спрямованих на соціальну, фінансову, правову та психологічну підтримку учасників АТО та членів їх сімей, соціальну та медичну адаптацію, професійну реабілітацію військовослужбовців, надання

соціально-побутової допомоги їх родинам, здійснення моніторингу та контролю якості надання різних видів послуг.

Також за підтримки США в Україні запроваджують медичну інформаційну систему «Е-здоров'я», яка дозволяє вести базу даних поранених військових у зоні АТО і забезпечує доступ до інформації про кожного пораненого для працівників військових і цивільних медустанов [3].

У період із серпня 2016 по вересень 2018 року тривали табірні збори спортивної реабілітації Україна – НАТО «Назад до життя». За цей час їх відбулося сімнадцять, кожен з них був головним елементом діяльності Цільового фонду із забезпечення реабілітації поранених. Над організацією цих дуже успішних табірних зборів Цільовий фонд співпрацював з Національною асамблеєю людей з інвалідністю в Україні. Всього у табірних зборах взяли участь майже 170 поранених українських військовослужбовців і 170 цивільних осіб із Донбасу, які пройшли психологічну і фізичну реабілітацію [9].

Спираючись на даний досвід, представництво Агенції НАТО із матеріально-технічного забезпечення і закупівель в Україні 25 вересня 2018 року організувало змагання у Харківському клубі «Кросфіт» для ветеранів, які отримали 11 найсучасніших спортивних протезів від Цільового фонду медичної реабілітації Україна – НАТО [2]. Це були перші протези, зроблені українськими спеціалістами завдяки роботі Цільового фонду із забезпечення спроможності в цій важливій сфері.

Ці змагання з кросфіту були організовані за участю уповноваженого представника Президента України з питань реабілітації учасників АТО, а також Харківського українського науково-дослідного інституту протезування, протезоконструювання та відновлення працездатності. Цими змаганнями був відзначений початок дворічної освітньої програми для ортопедів і протезистів в Україні, організованої Цільовим фондом, яка забезпечить українську систему медичної реабілітації новими знаннями і потенціалом в цій важливій сфері. В 2018 році 63 поранених учасників АТО отримали всю необхідну допомогу за кордоном. У цьому році плани більш масштабні. У спеціалізованих закордонних центрах планується реабілітація 15 осіб щомісяця.

Із самого початку в 2016 році Цільовий фонд медичної реабілітації Україна – НАТО допоміг більше як 500 пораненим

солдатам відновитись фізично, психологічно і професійно. Він також зробив значний внесок в посилення спроможності української системи медичної реабілітації надавати допомогу пораненим військовослужбовцям, серед іншого, за допомогою тренування зайнятого в реабілітації персоналу і передачі найсучаснішого реабілітаційного обладнання шпиталям країни [7].

В межах Трастового фонду з медичної реабілітації НАТО допомагає Україні удосконалювати стандарти якості та забезпечувати довгострокову сталість послуг медичної реабілітації для військовослужбовців, які зазнали поранень. Велику роль у цьому відіграла Болгарія, яка очолювала спеціальну комісію Трастового фонду відповідно до «Імплементативної угоди між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки та постачання про реалізацію співпраці у сфері медичної реабілітації». Така структура як Агентством НАТО з технічного обслуговування та постачання (NSPA) з властивою їй чіткістю в організації роботи зосередилася на безпосередній медичній допомозі військовослужбовцям, наданні їм швидкого доступу до послуг медичної та психологічної реабілітації, а також на розвитку потенціалу українських інституцій медичної реабілітації.

На 2018 рік допомогу було надано 1500 експертам з медичної реабілітації, 500 військовослужбовцям, 90 сім'ям, 4 підрозділам медичної реабілітації та українській збірній спортсменів-інвалідів з числа військовослужбовців Ігор нескорених. Також у межах даного Трастового фонду було надано допомогу щодо розвитку інституційного потенціалу Адміністрації Президента України, Міністерству оборони, Міністерству охорони здоров'я, Міністерству соціальної політики, Міністерству освіти, а також впроваджено довгострокові освітні програми для різних категорій надавачів відповідних послуг [1].

У рамках вищезгаданого фонду НАТО–Україна велику допомогу Україні надавала й Болгарія, що його очолює. Дана ініціатива реалізується на основі угоди між Міністерством оборони Республіки Болгарія та Міністерством соціальної політики України в межах проекту Трастового фонду НАТО у сфері медичної реабілітації в Україні, яка була підписана в жовтні 2017 року. Так кожного 9 числа місяця нова група поранених направляється до військово-медичної лікарні «Калероя» у місті Хісар. Відповідно до Угоди, витрати, пов'язані з проходженням фізіотерапії протягом

двох тижнів та розміщенням, забезпечує болгарська сторона. Витрати, пов'язані з міжнародним і місцевим транспортуванням, медичним страхуванням і харчуванням на період медичної реабілітації, забезпечував Трастовий фонд НАТО в Україні у сфері медичної реабілітації. Українська сторона фінанси на реалізацію цього проекту не витрачає. У рамках проекту реабілітацію мають пройти 300 українських воїнів. На даний час в болгарській клініці побувало вже 94 поранених. Крім того в рамках проекту військовослужбовці проходять лікування та реабілітацію у медичних закладах країн-членів НАТО. Найбільше поранених прийняли на лікування за програмою НАТО у Польщі – 87 осіб. 46 солдатів пройшли лікування в Німеччині, в Литві та Латвії – по 32 бійця. 12 поранених було відправлено на лікування у США. Допомогу українським бійцям надавали в Румунії – 21 особа, в Угорщині – 18 осіб, в Естонії – 10 осіб, у Словаччині – 9 осіб, Хорватії та Грузії – по 8 чоловік. Українські солдати також отримали медичну допомогу в Греції (7 бійців), Франції (1 боєць), Словенії (4 бійці) і Англії (2 бійці) [2]. Фонд також фінансує й організовує тренування, експертні конференції та семінари психологів, які працюють з пораненими українськими військовими.

Як інформує «Цензор.НЕТ» із посиланням на «Урядовий портал», Міністр соціальної політики України Андрій Рева зустрівся з керівником сектору Трастових фондів НАТО Фредеріком Пежо, радником з медичних питань Девідом Річмондом, керівником офісу Агенції НАТО з підтримки і постачання в Україні Василем Литвинчуком та керівником проекту Трастового фонду НАТО з медичної реабілітації Наталією Мельниченко. З українського боку в зустрічі також взяли участь заступник Міністра соціальної політики з питань європейської інтеграції Олександра Чуркіна та директор НДІ протезування, протезобудування та відновлення працездатності Антоніна Салєєва. Під час зустрічі Міністр подякував партнерам з НАТО за важливу допомогу, яку організація надала Україні в рамках спільного проекту для забезпечення українських військовослужбовців медичною допомогою та реабілітацією та українських медичних центрів належними засобами надання реабілітаційних послуг.

«Справжні друзі пізнаються в біді, тому дякую за ту роботу, яку проводить Трастовий фонд НАТО сьогодні, коли Україна дає відсіч агресору, який окупував частину нашої території. Ми зазнаємо

людських втрат – солдати та офіцери ЗСУ, Нацгвардії, інших збройних формувань зазнають поранень та каліцтва, і завдання держави полягає в забезпеченні їх реабілітацією та протезуванням для повної інтеграції в мирне життя. Це складні виклики, з якими Україна раніше не зіштовхувалася», – заявив міністр [4]. Він зазначив, що система реабілітації в Україні не була готовою до сьогоднішніх викликів, оскільки вона була розрахована на роботу в інших умовах та орієнтованою на реабілітацію осіб, які отримували трудові каліцтва, постраждалих унаслідок ДТП, і значно рідше мала справу з бойовими травмами.

Міністр також подякував за підтримку, надану Україні для участі в Іграх Нескорених, та висловив сподівання на продовження якнайширшої співпраці в майбутньому. Зі свого боку Ф.Пежо зауважив: «Досягнутий успіх є результатом роботи усієї команди та країн-учасниць НАТО, які фінансують цей проект, і він був би неможливим без головної в проекті країни, а саме Болгарії. Останнім найяскравішим прикладом успішної співпраці є започаткування освітньої програми протезистів-технологів за міжнародними стандартами, і сподіваюся, що приблизно через рік ми побачимо, як перші українські протезисти отримують міжнародні сертифікати, що свідчатиме про те, що вони освоїли спеціальність» [4].

Задля збільшення ряду фахівців в галузі Ерготерапії, спрямованої на допомогу Пацієнту в повсякденному житті й сприяючих розвитку, відновленню й підтримці необхідних побутових навичок і дій, у рамках Трастового Фонду НАТО з медичної реабілітації в Україні 15-16 січня 2019 року успішно пройшов іспит на освітню програму з ерготерапії. У підсумку експертна комісія визначила 7 найбільш мотивованих та блискучих кандидатів, які працюють як викладачі і практикуючі фахівці (це було один з основних критеріїв відбору), ці кандидати візьмуть участь у 9-тижневій програмі підготовки ерготерапевтів за зразком «навчання для вчителів» в Естонії. Цей навчальний проект з ерготерапії буде реалізований на базі Національного університету України з фізичної культури та спорту (теоретична база) та Київської обласної лікарні (практична база) у співпраці з Талліннським коледжем охорони здоров'я та Центральною лікарнею Східного Таллінна, відділом фізичної реабілітації [3]

Не варто також забувати, що вже багато років НАТО надає Україні підтримку в реалізації програми перепідготовки колишніх військових. Більше дев'яти тисяч вчорашніх вояків вже скористалися цими послугами. Навчання може відбуватися або на інтенсивних 400-годинних курсах англійської мови, або на навчанні з економічних дисциплін [8]. Північноатлантичний альянс допомагає поліпшити медичне обслуговування військовослужбовців Збройних сил України та сприяє підвищенню рівня надання медичних послуг відповідно до міжнародних стандартів.

Відколи розпочалася криза Росія-Україна, набули розвитку й інші програми співпраці між Україною та НАТО. Відповідно до рішення, ухваленого на засіданні міністрів закордонних справ у квітні 2014 року, ці зусилля спрямовуються на підтримку оборонної реформи через програми розбудови та зміцнення інституційного потенціалу, а також на посилення цивільного контролю над збройними силами та пов'язаними з ними складовими загального сектора безпеки.

Отже слід констатувати, що Україна забезпечила правові основи співробітництва з Північноатлантичним Альянсом, що дало підстави в умовах російсько-української війни отримати необхідну підтримку в галузі медичної допомоги пораненим військовослужбовцям. Така структура як Агенція НАТО з підтримки та постачання та створений нею Трастовий фонд надають допомогу в організації послуг з медичної реабілітації ветеранів. Україна має змогу готувати своїх фахівців, використовуючи досвід натівських партнерів.

Список використаних джерел

1. <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/about-nato/trust-fund>
2. <https://censor.net.ua/ua/n3090590>
3. <https://www.unian.ua/health/country/1120958-309-tyajkoporanenih-ukrajinskih-soldat-proyshli-likuvannya-ta-reabilitatsiyu-v-15-krajinah-nato.html>
4. <https://www.kmu.gov.ua/ua> - Урядовий портал
5. Газета «День» <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/vidnovlennya-koshtom-nato>
6. Досвід проведення реабілітації військовослужбовцям з ампутованими кінцівками (із застосуванням методичних підходів країн-членів НАТО) / А.В.Верба, А.Ю.Кіх, О.М.Волянський,

В.В.Корченко. *Проблеми військової охорони здоров'я*. 2017. Вип. 49 (2). С. 306-318. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvoz2017_49%282%29_37

7. Необхідність державної стратегії соціально-психологічної адаптації населення в сучасних умовах України. *Матеріали круглого столу "Державна стратегія соціальнопсихологічної адаптації населення України: сучасні виклики"*. К. 42 с.
8. Радиш Я.Ф., Соколова О.М. Адаптація військовослужбовців у країнах НАТО, армії оборони Ізраїлю та збройних сил Арабської Республіки Єгипет: досвід для України.
9. Радиш Я. Соціально-психологічна реабілітація громадян – важлива складова державної політики України в сучасних умовах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. №5. С. 6-8.

* * *

Кузьменко Наталія Миколаївна,

ст. викладачка кафедри державно-правових дисциплін та українознавства
Сумського національного аграрного університету (Суми, Україна)

**Децентралізація та розвиток місцевих громад:
досвід Польщі та України**

Одним із основних напрямів реформування місцевого самоврядування в Україні визнано об'єднання територіальних громад. Сутність реформи полягає у наближенні владних повноважень, бюджетних надходжень, адміністративних послуг до громадян. Законодавчу базу реформи склали Закони «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1], "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо фінансового забезпечення надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування)" [2], "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг"[3], "Про передачу повноважень щодо розпорядження земельними ресурсами до органів місцевого самоврядування [4]". У рамках децентралізації суттєво розширено фінансові, планові, кадрові повноваження самоврядування.

В основу реалізації реформи покладено принципи Європейської хартії місцевого самоврядування (ухвалена 1985 р., ратифіковано